

TIETOA RIKOKSEN UHRIN OIKEUKSISTA

Tähän esitteeseen on koottu asioita, joista rikoksen uhrilla on oikeus saada tietoa viranomaisilta. Tiedot voivat vaihdella uhrin tarpeiden, olosuhteiden ja rikoksen luonteen mukaan. Yhteystietoja ja linkkejä lisätietoihin on esitteen lopussa.

1. Rikosilmoituksen tekeminen

On tärkeää, että rikoksen uhri ilmoittaa rikoksesta poliisille eli tekee rikosilmoituksen. Ilmoitus täytyy tehdä niin pian kuin mahdollista. Siten rikos on helpompi selvittää. Rikosilmoitus täytyy tehdä myös vahingonkorvauksen takia. Uhri voi saada vahingonkorvausta usein vain, kun hän on tehnyt rikosilmoituksen.

Rikosilmoituksen voi tehdä poliisille, joka saapuu rikospaikalle. Ilmoituksen voi tehdä myös poliisiasemalla. Jos rikos ei ole vakava, ilmoituksen voi tehdä poliisille puhelimitse tai internetissä (www.poliisi.fi).

Uhrilla on oikeus saada kirjallinen vahvistus siitä, että hän on tehnyt rikosilmoituksen.

2. Tuki rikoksen uhreille

Rikoksen uhri voi tarvita lääkärin apua tai muita sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Niitä voivat olla esimerkiksi sosiaalipäivystys, sairaalahoito tai kuntoutus. Uhri voi käyttää näitä palveluja samalla tavalla kuin muut asiakkaat.

Monet järjestöt tarjoavat rikoksen uhreille tukea, neuvontaa ja ohjausta.

Esimerkiksi Rikosuhripäivystys tarjoaa apua ja neuvoja rikoksen uhreille rikosasian käsittelyn kaikissa vaiheissa ja uhrin oikeuksiin liittyvissä asioissa. Jos väkivalta tapahtuu perheessä, uhri voi saada suojaa ja tukea turvakodista. Apua on tarjolla myös avopalveluna. Avopalvelu voi olla esimerkiksi puhelinneuvontaa, keskusteluapua, ryhmätoimintaa tai tuettua asumista.

Joillakin paikkakunnilla on tarjolla erityistukea seksuaalirikoksen uhreille ja maahanmuuttajataustaisille naisille. Ihmiskaupan uhreille on oma auttamisjärjestelmä.

Jos uhri antaa luvan, poliisi voi välittää uhrin yhteystiedot tukipalveluun. Tukipalvelu ottaa yhteyttä uhriin.

Uhri voi käyttää tukihenkilöä rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Uhri voi pyytää tukihenkilöksi henkilön, jonka hän itse haluaa. Rikosuhripäivystyksestä voi myös saada maksuttoman, tehtävään koulutetun tukihenkilön.

Tukihenkilö saa olla mukana kuulusteluissa ja oikeudenkäynnissä, mutta joissakin tilanteissa mukana oloa voidaan rajoittaa.

3. Oikeudellinen apu

Uhrilla on oikeus käyttää oikeudellista avustajaa, kun hän tekee rikosilmoitusta ja kun asiaa käsitellään kuulustelussa ja oikeudenkäynnissä.

Avustajana saa toimia yksityinen asianajaja, valtion oikeusaputoimiston oikeusavustaja tai luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

Pienituloiset ja keskituloiset voivat mahdollisesti saada valtion oikeusapua. Tällöin avustajan palkkion maksaa osaksi tai kokonaan valtio. Oikeusaputoimisto selvittää hakijan taloudellisen tilanteen.

Oikeusapua voi hakea oikeusaputoimistosta tai sähköisen asiointipalvelun kautta: www.oikeus.fi/oikeusapu.

Uhri voi myös pyytää, että asianajotoimisto tai lakiasiantomisto hakee oikeusapua hänen puolestaan.

Oikeusapuun kuuluu muun muassa neuvonta ja avustaminen oikeudenkäynnissä. Oikeusapua voi saada asian kaikissa vaiheissa.

Tuomioistuin voi joissakin tapauksissa määrätä uhrille oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön.

Tällöin on kyseessä usein seksuaalirikos, läheisen ihmisen tekemä väkivaltarikos tai uhrin henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos.

Tällöin avustajan ja tukihenkilön palkkion maksaa valtio, eivätkä uhrin tulot vaikuta asiaan.

4. Uhrin suojelu

Rikoksen uhri voi joskus kokea, että joku pelottelee tai uhkaa häntä tai yrittää kostaa hänelle.

Uhrin on syytä kertoa asiasta viranomaisille.

Tällöin viranomaiset arvioivat, tarvitseeko uhri suojelua

esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Samalla arvioidaan, mitä toimenpiteitä

uhrin suojeleminen vaatii.
Arviointi tehdään yhdessä uhrin kanssa.
Siinä otetaan huomioon
uhrin henkilökohtaiset ominaisuudet,
olosuhteet ja rikoksen laatu.

Oikeudenkäynnissä uhri voi
joissakin tapauksissa puhua
näkösuojan takaa tai ilman,
että syytetty tai yleisö ovat paikalla.
Uhria on myös mahdollista kuulla
videoyhteyden kautta ilman,
että uhrin tarvitsee olla paikalla oikeudessa.
Joissakin tapauksissa uhrin kuulustelu
voidaan tallentaa videolle
ja näyttää tallenne oikeudenkäynnissä.
Tämä voi olla mahdollista esimerkiksi
silloin, jos uhri on alle 18-vuotias.

Uhrin suojaamiseksi oikeuden istunto
voidaan joissakin tapauksissa pitää ilman yleisöä.
Oikeudenkäynnin asiakirjat ja tuomio
voidaan myös määrätä salassa pidettäviksi.
Uhri voi pyytää tätä tuomioistuimelta.
Tuomioistuin voi joissakin asioissa määrätä,
että uhrin henkilöllisyys pidetään salassa.
Tällaisia asioita ovat esimerkiksi seksuaalirikokset.

Tuomioistuin harkitsee oikeudenkäynnin
järjestelyt ja uhrin suojelemisen
jokaisessa tapauksessa erikseen.
Tuomioistuin ottaa huomioon aina sen,
että puolustukselle kuuluvia oikeuksia ei rajoiteta.
Tuomioistuimen ratkaisu voi poiketa
arviosta, joka on tehty esitutkinnassa.

Vakavissa uhkatilanteissa
uhri voi hakea yhteystietojen salaamista,
turvakieltoa tai nimen tai
henkilötunnuksen muuttamista.
Lisätietoa näistä saa viranomaisilta
tai uhrien tukipalveluista.

Jos lähestymiskieltoa pyytänyt henkilö muuttaa toiseen EU-valtioon ja kokee tarvitsevansa suojaa myös siellä, hän voi pyytää tuomioistuimelta eurooppalaista suojelumääräystä.

5. Korvaukset

Uhrilla on oikeus vaatia, että rikoksen tekijä korvaa aiheuttamansa vahingon.

Uhrin täytyy ilmoittaa vahingoista esitutkinnassa ja viimeistään oikeudenkäynnissä.

Uhrin täytyy myös ilmoittaa siitä, vaatiiko hän korvauksia.

Uhri voi vaatia korvausta esimerkiksi

- omaisuudesta, joka on mennyt rikki tai kadonnut
- lääkärinkuluista ja lääkkeistä
- kivusta ja särystä ja muusta tilapäisestä haitasta
- pysyvistä haitasta
- ansionmenetyksestä
- henkisestä kärsimyksestä (joissakin tapauksissa).

Syyttäjä voi esittää oikeudessa korvausvaatimuksen uhrin puolesta, jos vaatimus on selvä ja perusteltu ja uhri sitä pyytää.

Yleensä kyse on tällöin omaisuusvahingosta.

Uhrin täytyy toimittaa syyttäjälle lasku, kuitti tai muu kirjallinen selvitys korvausvaatimuksesta.

Jos tuomioistuin on määrännyt tekijän maksamaan korvauksia uhrille, maksujärjestelyistä voi sopia tekijän kanssa tai antaa asian ulosottomiehen hoidettavaksi.

Uhrilla voi olla oikeus saada korvausta valtion varoista.

Korvausta haetaan Valtiokonttorilta, ja sitä maksetaan pääasiassa henkilövahingosta ja kärsimyksestä.

Jotta uhri saisi korvauksen,
hänen täytyy ilmoittaa rikoksesta poliisille.
Jos asia käsitellään oikeudessa,
uhrin täytyy vaatia siellä
korvausta rikoksen tekijältä.
Korvauksia voi joissakin tapauksissa
saada myös vakuutusyhtiöltä tai Kelasta.

Jos oikeus määrää uhrin saapumaan
henkilökohtaisesti oikeuden istuntoon,
hänellä on oikeus saada siitä korvausta.
Uhrille voidaan maksaa päivärahaa,
korvausta matkakuluista ja
korvausta menetetyistä ansioista.

6. Tulkkaus ja asiakirjojen kääntäminen

Jokaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa
ja oikeudenkäynnissä suomea tai ruotsia.
Saamelaisilla on oikeus käyttää
saamen kieltä kotiseudullaan.
Jos esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä
tarvitaan tulkkausta,
viranomaisen täytyy järjestää tulkkaus.

Jos uhri puhuu jotain muuta kieltä,
hänellä on oikeus käyttää
rikoksen selvittelyssä kieltä, jota hän osaa.
Tarvittaessa viranomaisen
täytyy järjestää tulkkaus.

Tulkkaus täytyy järjestää myös silloin,
kun uhri on viittomakielinen
tai kun tulkkaus on tarpeen
uhrin aistivamman tai puhevian takia.
Tulkillä on vaitiolovelvollisuus.
Tulkin palkkion maksaa valtio.

Uhri voi pyytää käännöstä asiakirjoista,
jotka ovat keskeisiä asian käsittelyssä.
Käännös voidaan antaa suullisesti,
kun uhrin oikeusturva ei vaadi
asiakirjan kääntämistä kirjallisesti.
Joissakin tapauksissa uhrille

voidaan kääntää asiakirjan osa tai asiakirjasta tehty yhteenveto.

Esitutkinnassa uhri voi saada käännöksen rikosilmoituksen kirjallisesta vahvistuksesta, päätöksestä lopettaa esitutkinta ja tarvittaessa muusta asiakirjasta. Syyttäjältä uhri voi saada käännöksen päätöksestä, että syytettä ei nosteta.

Tuomioistuimesta uhri voi saada käännöksen tuomiosta ja ilmoituksesta, joka koskee istunnon aikaa ja paikkaa. Uhri voi tarvittaessa saada käännöksen myös muusta asiakirjasta.

7. Rikosasioiden sovittelu

Rikosasia voidaan myös sovittaa, jos uhri ja epäilty henkilö suostuvat siihen. Sovittelun ehto on myös, että epäilty vahvistaa tapahtumat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista.

Sovittelu on maksutonta ja aina vapaaehtoista. Sen voi myös lopettaa kesken missä vaiheessa tahansa. Sovittelua ohjaavat koulutetut, vapaaehtoiset sovittelijat. He auttavat uhria ja tekijää keskustelemaan asiasta ja sopimaan vahinkojen korvaamisesta.

Sovittelua hoitavat sovittelutoimistot kaikkialla maassa.

8. Asian käsittelyä koskevat tiedot

Rikoksen uhrilla on oikeus omasta pyynnöstään saada tietoa asian käsittelyn eri vaiheista. Tietoa on oikeus saada seuraavista asioista:

- asian käsittelystä

- oikeudenistunnon ajasta ja paikasta
- rikosasiassa annetusta tuomiosta
- poliisin päätöksestä lopettaa esitutkinta
- syyttäjän päätöksestä, että syytettä ei nosteta.

9. Tieto vangin tai tutkintavangin vapautumisesta

Joissakin vakavissa rikoksissa uhrilla on oikeus saada ilmoitus, jos vanki tai tutkintavanki vapautuu, karkaa vankilasta tai poistuu vankilasta muuten. Jos uhri haluaa saada ilmoituksen, hänen täytyy kertoa siitä poliisille tai syyttäjälle, kun rikosasiaa käsitellään. Lisätietoja saa poliisilta.

Tiedon saaminen edellyttää, että ilmoituksesta ei aiheudu vaaraa vangille tai tutkintavangille.

10. Muuta tietoa

Uhrin asema esitutkinnassa

Esitutkinnassa poliisi antaa tarkempia tietoja uhrin oikeuksista ja velvollisuuksista, jotka liittyvät kuulusteluun. Uhrin täytyy muun muassa puhua totta, kun hän kertoo rikoksesta ja mahdollisista vahingoista.

Viranomaisen menettelystä kanteleminen

Jos poliisi tai muu esitutkintaviranomainen on uhrin mielestä toiminut virheellisesti tai laiminlyönyt tehtävänsä, uhri voi tehdä kantelun asiasta. Kantelu tehdään kirjallisesti siihen viranomaisen yksikköön, joka on tehnyt virheen. Kantelun voi tehdä myös ylemmälle viranomaiselle.

Uhri voi tehdä kantelun myös syyttäjän päätöksestä, että syytettä ei nosteta.

Tämä kantelu tehdään
valtakunnansyyttäjälle,
jolla on oikeus ottaa asia
uuteen syyteharkintaan.

Uhri voi kannella valtakunnansyyttäjälle
myös muusta syyttäjän päätöksestä
tai menettelystä, jota uhri pitää virheellisenä.

Uhri voi kannella viranomaisen menettelystä
myös eduskunnan oikeusasiamiehelle
tai valtioneuvoston oikeuskanslerille.

Jos rikos tapahtuu muussa kuin uhrin asuinvaltiossa
Uhri voi saada tukea ja neuvontaa
uhrien tukipalveluista,
vaikka rikos olisi tehty toisessa valtiossa.

Jos rikos on tapahtunut toisessa EU-valtiossa,
poliisi voi joissakin tapauksissa siirtää
rikosilmoituksen tai esitutkinnan
toisen EU-valtion viranomaiselle.
Siirtäminen edellyttää muun muassa sitä,
että rikos on vakava tai että uhri
ei ole voinut tehdä rikosilmoitusta
tekopaikan valtiossa.

Vakavissa rikoksissa siirtoa
voidaan harkita myös EU:n ulkopuolelle.

Yhteystietoja ja lisää tietoa:

Poliisi: www.poliisi.fi, yleinen hätänumero: 112

Tukipalvelut:

- Rikosuhripäivystys: www.riku.fi, puh. 116 006
- Turvakodit: www.nettiturvakoti.fi, www.thl.fi/turvakotipalvelut
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen: nettitukinainen.fi, www.tukinainen.fi,
puh. 0800 97899
- Ympäri vuorokautinen tukipuhelin lähisuhdeväkivallan uhreille: Nollalinja, puh.
080 005 005, www.nollalinja.fi

- SERI-tukikeskukset seksuaalisen väkivallan uhreille: https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/vakivallan-ehkaisy/seksuaalivakivalta/seri-seksuaalivakivallan-uhrin-tukikeskukset

Esitteitä ja tietoa rikoksen uhreille: www.oikeus.fi

Oikeusapu: www.oikeus.fi/oikeusapu

Syyttäjä: www.syyttajalaitos.fi

Tuomioistuimet: www.oikeus.fi/tuomioistuimet

Rikosvahinkokorvaukset, Valtiokonttori: www.valtiokonttori.fi, puh. 0295 50 2736

Sovittelu: www.thl.fi/sovittelu

Kansalaisen palvelut kootusti: www.suomi.fi